

SISÄLLYS

Lukijalle	12
Johdanto	16
Ajattelutehtävä kokeiltavaksi	18
1 Arvot, ihmiskäsitys ja oppimiskäsitys	20
Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	22
Mitä tästä voisi ajatella?	26
Arvoperusta kannustaa eettisen ajattelun ja myötätunnon vahvistamiseen	26
Oppimiskäsitys on ikkuna oppimiseen	27
Oppiminen on yksilöllinen ja yhteisöllinen prosessi	29
Oppimiskäsitys pohjautuu ihmiskäsitykseen	33
Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	39
Oma käsitys opettamisesta	39
Oma merkityksellinen oppimiskokemus	39
Yhteisopettajuus: toisen työn havainnointi	40
Oppilashaastattelut	41
Arvokokemukset	41
Arvokello	41
<i>Suosittelavaa luettavaa .....</i>	<i>42</i>

2 Ajattelu ja oppimaan oppiminen	44
Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	46
Mitä tästä voisi ajatella?	49
Mitä ajattelu, ajattelun taidot ja oppimaan oppiminen ovat?	49
Yksilöpsykologisia näkökulmia kognitiivisiin taitoihin	51
Mielen rakenne: yleiset ja erikoistuneet järjestelmät	53
Tietoisuus ja metakognitio	56
Miten ajattelemme?	57
Ajattelu rakentuu kognitiivisista toiminnoista	59
Ajattelun taitojen luokitteluja	64
Luovan ja käytännöllisen ajattelun kehittäminen	67
Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	70
Pohdintaa ajattelusta	70
Synonyymivaihtarit	71
Luovuusharjoitus	72
Voiko ajatella kuvin tai tuntemuksin?	72
Havaintokyvyn harjoittelu ajattelun apuna	73
<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	75
3 Oppimiseen vaikuttavat motivaatio- ja uskomustekijät	76
Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	78
Mitä tästä voisi ajatella?	81
Oppimisen moniulotteisuus	81
Mistä oppilaan motivaatio syntyy?	83
Miten oppilas selittää onnistumisen ja epäonnistumisen syitä?	90
Uskomukset älykkyydestä	91
Oppimiseen liittyvät oppilaan odotusarvot	93
Uskomukset tiedon luonteesta	94
Motivaation rakennuspalikat ja tavoiteorientaatioteoria	96

Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	99
Anna palautetta oppilaan kontrolloitavissa olevista toiminnoista	99
Luo luokkaan avun pyytämisen kulttuuri	100
Anna suoraa palautetta oppimisprosessista	100
Tue kasvun ajattelutapaa	100
<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	101

4 Ikäkaudet ja ajattelun kehittyminen .....

Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	104

Mitä tästä voisi ajatella?	111

Ajattelutaitojen kehitys kouluiässä	111

Ajattelun taitojen opettaminen eri ikävaiheissa	112

Ajattelun kehittymistä tukevat toimintatavat	118

Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	121

Katso, ajattele, ihmettele	121

Ajattele, ihmettele, kokeile	123

Väri, symboli, kuva	124

Asetu toisen asemaan	125

<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	126

5 Oppiaineet, monialainen tiedon rakentaminen ja ajattelu .....

Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	130

Mitä tästä voisi ajatella?	136

Koulua ohjaava käsitys sivistyksestä ja tiedosta	136

Tieteellinen tieto opetuksen perustana	137

Tiedonkäsityksen keskeisiä ulottuvuuksia	138

Tietämisen tavat	145

Tiedon luotettavuutta arvioidaan erilaisin keinoin	146

Eri oppiaineet ajattelun taitojen kehittymistä tukemassa	148

Luovuus ja tiedon rakentuminen	154

Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	163
Vertailu ajatteluprosessina eri oppiaineissa	163
Erialaista ajattelua	164
Mikä on parasta?	164
Tavoitteiden pilkkominen toiminnoiksi	164
Näkökulmien havainnollistaminen	165
Keho auttamaan ajattelua	166
Irrottele ajatuksia: sata viivaa	167
<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	168
6 Ajatteluun innostava toimintakulttuuri	170
Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	172
Mitä tästä voisi ajatella?	176
Ajattelua edistävä toimintakulttuuri	176
Ajattelun arvostaminen näkyväksi	177
Oppimisen kulttuuria ohjaavat voimat	179
Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	191
Ajattelu näkyväksi	191
Havaintoja omasta opetustilasta	194
Haastattelut	194
<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	195

7 Oppimisen ohjaaminen ja vuorovaikutus	196
Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	198
Mitä tästä voisi ajatella?	201
Vuorovaikutus, kehitys ja lähikehityksen vyöhyke	201
Vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden merkitys	202
Pedagoginen suhde	204
Tunteet oppimisessa ja opetuksessa	205
Ohjatun oppimiskokemuksen malli	207
Ohjauksen ytimessä	210
Tunnetuki, toiminnan organisointi ja ohjauksellinen tuki	214
Kohti dialogista keskustelua	215
Myös opettajan uskomukset ohjaavat oppimista	218
Ajattelu tehtäviä kokeiltaviksi	219
Hyvä kysymys 1	219
Hyvä kysymys 2	220
Oppimista ohjaavan opettajan muistilista	222
<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	223
8 Oppimistilanteiden jäsentäminen ja ajattelua tukevat työtavat	224
Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	226
Mitä tästä voisi ajatella?	229
Ajattelun taitoja vahvistavat oppimistilanteet	230
Oppilaiden aktiivisuus ja ajattelun mahdollisuudet	231
Tehokkaan oppimistilanteen rakentaminen	233
Riskinotto, haasteet ja avun pyytäminen oppimistilanteessa	237
Oppimistehtävien valinta ja eriyttäminen	239
Oppimisstrategioita on tarpeen opettaa	244
Kysyminen ajattelun pohjana ja tiedon muodostajana	250

Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	255
Opettajan itsearviointia	255
Vertaisoppimisessa on voimaa	256
Mato auttaa tunnistamaan ajattelutasoja	257
Ohjaavia kysymyksiä taitotasolle	259
Visuaalisia malleja ajattelua kuvaamaan	260
Oppilaiden kysymysten kehittäminen	261
Alkukirjaimista muistisääntöjä	262
Tietoa luovia kysymyksiä	263
Ajattelu näkyväksi 2	263
Keskittymistä häiritsevän ajatusvirran rauhoittaminen	264
<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	265

9 Arvioinnin ja palautteen merkitys ajattelulle ja oppimaan oppimiselle .....

Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	268
Mitä tästä voisi ajatella?	272
Arvioinnin vaikutus oppimiseen	272
Arviointiajattelun muutos	273
Hyvä arviointi on monipuolista ja kannustavaa	281
Ajattelun ja oppimaan oppimisen taitoja edistävä arviointi käytännössä	282
Kysymisen taito	284
Hyvän palautteen tunnusmerkkejä	285
Palautteen neljä tasoa	288
Hyvä palauteprosessi	291
Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	293
Itsearviointi A	293
Itsearviointi B	294
Itsearviointi C	295
Monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnittelu ja arviointi	296
<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	297

10 Oppimisen tuki ja ajattelun taitojen kehittyminen	299
Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	300
Mitä tästä voisi ajatella?	302
Jatkuva arviointi ja palaute jokaisen oppilaan tukemisen lähtökohtana	302
Tunteiden merkitys ja oppimisen tukeminen	306
Motivaation vahvistaminen	308
Luottamuksen ja tuen ilmapiiriin luominen	309
Omaan ajatteluun tutustuminen	309
Monenlaisen tiedon aito arvostaminen	311
Dynaaminen arviointi oppimisen tukemisessa	312
Ajattelutehtäviä kokeiltaviksi	316
Koe dynaamiseen tapaan	316
Eroon "ihan sama" -ajattelusta	317
Teknologia ajattelun ja oppimisen tukena	318
<i>Suosittelavaa luettavaa</i>	319
11 Opettaja – ajattelun ja oppimaan oppimisen taitojen kehittäjä	320
Mitä opetussuunnitelman perusteissa sanotaan?	322
Mitä tästä voisi ajatella?	325
Yhteinen tiedon rakentaminen	325
Kuusi askelta oman ohjaustavan löytämiseen	327
Oppiva yhteisö työn tukena	330
Ajattelutehtävä kokeiltavaksi	332
Lähdeviitteet	334
Lähteet	341